

ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

EĞİTİM, KÜLTÜR ve DİN EĞİTİMİ

DEĞERLER EĞİTİMİ MERKEZİ
YAYINLARI

© Eserin Her Türlü Basım Hakkı Anlaşmalı Olarak
Değerler Eğitimi Merkezi Yayınlarına aittir.

ISBN : 975-6324-

Kitabın Adı

Çokkültürlülük : Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi

Editör

Doç. Dr. Recep KAYMAKCAN

Yayına Hazırlayan

Hüseyin KADER

Dizgi – Mizanpaj

DEM

Kapak Tasarım

İbrahim ASLAN

Baskı

Kahraman Ofset Ltd. Şti.

Dem Yayınları Ensar Neşriyat Tic. A. Ş. Organizasyonudur.

1. Basım

2006

İsteme Adresi

Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları
Süleymaniye Cad. No: 13 Süleymaniye / İstanbul

Tel : (0 212) 513 43 41 – 513 03 09

Faks : (0 212) 522 46 02

www.degerleregiti.org

e-mail:info@degerleregiti.org

ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

EĞİTİM, KÜLTÜR ve DİN EĞİTİMİ

Editör

Doç. Dr. Recep KAYMAKCAN

İstanbul 2006

Doç. Dr. Recep KAYMAKCAN

Doktorasını 1988 yılında İngiltere’de Leeds Üniversitesinde tamamladı. Aynı yıl Sakarya Üniversitesine Yardımcı Doçent olarak atandı. 2000-2001’de TUBA bursiyeri olarak İngiltere’de Misafir Öğretim Üyesi olarak çalıştı. Mayıs 2002’de Doçent ünvanı alan Kaymakcan halen Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı’nda öğretim üyesidir. Uluslar arası Din ve Değerler Eğitimcileri Derneği üyesi olup Değerler Eğitimi Dergisi’nin editörlüğünü yapmaktadır. Ayrıca Almanya Wuezburg Üniversitesi tarafından koordine edilen ve 8 Avrupa ülkesinin katıldığı “Gençlerin Hayata Bakışları, Din Yönelimleri ve Değerleri” başlıklı uluslar arası kapsamlı empirik çalışmasının Türkiye bölümünün yürütücülüğünü yapmaktadır.

Akademik uzmanlık ve ilgi alanları:

Karşılaştırmalı din eğitimi, İngiltere’de din eğitimi ve İslâm öğretimi, Türkiye’de Hristiyanlık öğretimi, din eğitiminde program değerlendirme ve geliştirme, dini özgürlükler ve din eğitimi, değerler eğitimi, gençlik, din ve değerler.

Kaymakcan, Recep

Çokkültürlülük : Eğitim, kültür ve din eğitimi / editör Recep Kaymakcan.-- 1.bs .--

İstanbul: Dem yayınları, 2006

229 s.; 21,5 cm.

ISBN: 975-6324-

1. Kültürlerarası çalışmalar; 2. Kültürlerarası etkileşim

303.482 DC20

Bibliyografik niteleme Anglo-American Rules 2 (AACR2)’ye göre yapılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
-------------	---

Doç.Dr. Recep Kaymakcan

BİRİNCİ BÖLÜM ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK: KÜLTÜR ve EĞİTİM

Çoktan Tek Bir Ulus	21
---------------------------	----

Prof. Dr. Samuel P. Huntington

Küresel ve Yerel Kültürler	35
----------------------------------	----

Prof. Dr. Mike Featherstone

Eğitimde Çokkültürlülük: Tanınma Siyaseti	61
---	----

Prof.Dr.Johannes A. Van der Ven

İngiltere’de Çokkültürlülük ve Eğitim: Dahili Bir Tartışma	97
--	----

Prof.Dr. Tariq Modood & Dr. Stephen May

İKİNCİ BÖLÜM ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK: DİN VE DİN EĞİTİMİ

Teolojide Kopernik Devrimi	119
----------------------------------	-----

Prof.Dr. John Hick

Çoğulluk Kavramı ve Din Eğitimi Açısından Anlamı.....	135
---	-----

Doç.Dr. Geir Skeie

Çokkültürlü Bir Toplumda Din Eğitimi	155
--	-----

Prof. Dr. Hans-Georg Ziebertz

Çoğullaşabilir Bir Din Pedagojisi Modeli: Dini Çoğulculuğun Sınırları ..	181
--	-----

Prof. Dr. Rudolf Engler

Önsöz

Recep Kaymakcan[□]

Küreselleşmenin getirdiği toplumsal değişim, kitle haberleşme araçlarının yaygınlığı, göçler, uluslar ötesi kuruluşların etkinliğinin artması kültürel alanda farklılıkların daha belirgin hale gelmesi, çokkültürlülük ve çoğulculuğu tartışılan bir olgu haline getirmiştir. Çokkültürlülük tartışmalarının temelinde 20. yüzyıl içerisindeki büyük göç dalgalarının ve çöken sömürge imparatorluklarının bıraktığı etnik ve kültürel çeşitlilikle ve modernleşme düşüncesinin evrenselci paradigmasına yapılan eleştirilerle de ilgili olduğu görülmektedir. Araştırmalara göre çok az ülke vatandaşı aynı etnik-millî gruba ait olmakta ve aynı dili konuşmaktadır. Dünyada yaşanan bu süreç kültürel açıdan homojen bir ulus devlet modelinden gittikçe uzaklaşarak farklılıkların toplum hayatında daha çok kabul görmeye başladığını göstermektedir. İnsanlar arasındaki benzerlikleri merkeze alan modern düşüncenin evrenselci paradigması yerine günümüzde farklılıklar üzerine vurgu yapan eğilimler ön plana çıkmaktadır. Farklılıkların kabul görmesinin bir sonucu olarak farklı etnik, kültürel, dini grupların bir arada yaşadıkları bir toplum tasarımı olarak şekillenen çokkültürlülük politikaları etkili olmaktadır.

Kültürel alanda farklılıkların tanınması ve varlıklarını hoşgörü içerisinde devam ettirmesinin arkasındaki temel nedenlerden birinin

postmodern düşüncenin sağladığı imkanlar olduğunu söyleyebiliriz. Aydınlanmacı felsefeden ilham alan modern paradigmanın evrenselci ve nesnelci yaklaşımları sosyal bilimler alanında ciddi olarak eleştirilmektedir. Bu öngörünün Batı'nın kendi gerçekliğini evrenselmiş gibi sunulmasından ibaret olduğu iddia edilmektedir. Postmodern teori, modernitenin değer verdiği evrenselcilik, bütünlük ve tekillik düşüncesini eleştirmekte ve modernist kuramların en iyi ihtimalle kendi nesnelere üzerinde kısmi perspektifler sunduğu ve gerçeği açıklamaya çalıştığını belirtmekte ve göreceliliğe vurgu yapmaktadır. Postmodernitenin görecelilik algısı ise çokkültürlülük ve çoğulculuğa geniş bir yaşama alanı oluşturmaktadır. Postmodern kuramda birlikte yaşama ilkesi evrenselleştirme ilkesinin yerini almaktadır. Özgürlük, eşitlik ve kardeşlik modernliğin sloganı iken özgürlük, farklılık ve hoşgörü postmodernitenin temel özelliğidir.

Postmodern paradigmanın etkisiyle üzerinde daha çok tartışılan çokkültürlülük ve çoğulculuk düşüncelerin farklı versiyonları bulunmakta birlikte bir olgu olarak kültür, eğitim, din gibi alanlarda etkili olmaktadır. Çokkültürlülük ve çoğulculuk taraftarları kadar karşıt görüşleri savunanların haklı olduğu yönler de bulunmaktadır. Ayrıca çokkültürlülük kimi toplumlar için farklı açılardan bir çıkış yolu veya çözüm içeren bir düşünce olsa da, çokkültürlülüğü tüm toplumlar için genel geçer bir düşünce ve model olarak önermek uygun olmayabilir. Kitapta yazılar seçilirken çoğulculuk ve çokkültürlülük düşüncesine olumlu bakan yazılarla birlikte eleştirel değerlendiren yazılara da yer verilmeye çalışılmıştır. Seçilen yazılarda ağırlıklı olarak eğitim konusu üzerinde durulmaktadır.

Eğitim, kültür ve din eğitimi alanlarında çokkültürlülük ve çoğulculuk konularını içeren derleme çeviri kitap için yazıların belirlenmesi ve çeviriler 2005-2006 döneminde Değerler Eğitimi Merkezi "Avrupa Birliği Bağlamında Değerler Eğitimi" çalışma grubundaki çoğunluğu farklı akademik disiplinlerde lisan üstü eğitim gören öğrencilerle birlikte yapılmıştır. Belirlenen yazıların Türkçe

[□] Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi,

çevirisi için gerekli izinler DEM yayınevi tarafından alınmıştır. Sekiz bölümden oluşan kitaptaki çeviriler gözden geçirilmiş ve yayına hazır hale getirilmiştir.

Kitap Amerikalı ünlü siyaset bilimci ve “Medeniyetler Çatışması” tezi ile meşhur Samuel P. Huntington’a ait “Çoktan Tek Bir Ulus” başlıklı makale ile başlamaktadır. Makalede tarihsel olarak Amerikan kültürünü oluşturan unsurlar ve değerlerden bahsedilmekte ve geçmiş yıllarda çok sayıdaki göçmenlere Amerikan değerlerinin başarılı bir şekilde nasıl benimsetilerek bugünkü Amerikanın oluşturulduğu argümanı örneklerle desteklendikten sonra “çokkültürlülük” ve “çeşitlilik” doktrinleri eleştirilmektedir. Diğer bir ifade ile bu makale, Birleşik Devletler bağlamında çokkültürlülük karşıtı ve konuya ilginç bir boyuttan bakan bir yazı olarak değerlendirilebilir.

Huntington, Amerika’nın kültürünün özünü temelde onyedinci ve onsekizinci yüzyıllarda bu ülkeye yerleşerek devleti kuranların kültürü olduğunu iddia etmektedir. Bu kültürün merkezi unsurlarını ise Hristiyanlık dini; ferdiyetçilik, çalışma etiği ve ahlakiliği içeren Protestan değerler; İngiliz dili; Britanya hukuk ve adalet geleneği ile hükümet gücü üzerindeki sınırlamalar ile Avrupa’nın sanat, edebiyat ve felsefe mirasıdır. İngiliz Protestan kültürünün Amerika’da kendiliğinden oluşmadığı, devleti kuranlar tarafından yönetildiği belirtilmektedir. Bu Amerikanlaşmada merkezi kurumun resmi eğitim sistemi olduğu görüşü savunulmaktadır. Makalede, son zamanlarda Amerika’da liberal elitler arasında, alt milliyet, ırk, etnik, kültürel, cinsel ve diğer kimlikleri ulusal kimliğin üzerine çıkaran ve göçmenleri çifte kimlik, bağılılık ve vatandaşlık sağlamaya özendiren “çokkültürlülük” ve “çeşitlilik” doktrinlerinin yeniden popülerlik kazandığı ifade edilmektedir. Huntington, iddialı bir tez olarak çokkültürlülüğün temelde Batı karşıtı bir ideoloji olduğunun altını çizmektedir. Amerika’da son yıllardaki çokkültürlülük anlayışlarıyla birlikte “Birden çok” şeklinde yorumlanan politikaların tek bir “halk”,

ortak bir kültür, tek bir ulus şeklindeki orijinal Amerikan teorisine karşı bir karşı devrim olma tehdidi oluşturmaya başladığı konusunda uyarıda bulunmaktadır.

Makaledeki müslümanların diğer göçmenlere göre asimilasyonunun zor olduğu yönündeki görüş ise dikkat çekicidir: “Müslümanlar, özellikle de Arap Müslümanlar da aynı şekilde önceki gruplarla karşılaştırıldığında asimilasyon konusunda yavaş gözükmektedir. Dünyadaki diğer yerlerde de, Müslüman azınlıklar genellikle gayrimüslim topluluklar tarafından “sindirilemez” olduklarını ispatlamışlardır.”

Mike Featherstone, “Küresel ve Yerel Kültürler” konulu yazısına küreselleşme sürecini açıklamak için yakın zamana kadar Amerikanlaşma olgusu ile açıklanmaya çalışıldığını bunun ise yetersiz olduğunu belirterek başlamaktadır. Yazar, küresel ve yerel kültürlerden bahsederken önce tarih algısından başlamaktadır. Batılı tarihin modernite tanımının anahtar varsayımının ilerleme olduğunu ve bunun aslında, Yahudi-Hristiyan düşüncedeki kurtuluş ve kurtarıma fikirlerinin sekülerleşmesi olduğunu iddia etmektedir. Daha sonra bu fikirler insanın ve insan toplumunun mükemmelleştirilmesi için bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte ilerlemeye olan inanca dönüşmüştür. Bu ise, küresel bir tarih kurma girişimi olarak görülebilir. 20.yy.da, Batı-dışı dünyanın kendi tarihleri olduğunu kabullenme/tanıma artarak varolmuştur. Böylece ‘tarihin sadece zamansal veya kronolojik olmadığı, aynı zamanda uzamsal ve ilişkisel olduğu’, bizim tarihimiz diğer uzamsal farklı, birlikte varolan zamansallıklarla ilişki içinde meydana geldiği konusunda büyüyen bir bilinç oluşmuştur. Dünyada çoğul tarihlerin, çeşitli kültürlerin ve Batı modernliğinin evrenselci projesinden dışlanmış yerelliklerin olduğu düşüncesi, küreselleşme sürecinin belirli bir sonucudur. Bu durum kendilerini giderek birbirlerine bağlı bulan uluslar arasındaki güç dengesindeki kaymayla sonuçlanan farklarının daha olumlu bir değerlendirmesine işaret etmektedir. Yazar, milletler arasındaki

temasların ve kültür akımlarının yoğunluğunun kendi başına bir küresel kültüre sebep olacağını ve bunun global bir kültür nosyonu olarak ulus-devlet anlayışından görece olarak bağımsız işleyen üçüncü bir kültür oluşumuna neden olduğunu söylemektedir. Makalede, bir global kültür hakkında konuşmanın aynı zamanda kültürel mücadeleleri de içerdiği belirtilmekte ve küresel kültür fikrinin ulusal-toplumsal ya da yerel kültür fikri kadar anlamlı olduğu vurgulanmaktadır.

Featherstone, global ve yerel kültür anlayışlarının izafi olduklarını ve yerellik ve küresellik kavramları arasında geçişler olduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Sonuçta ise, kültür algılamaları ile ilgili önemli bir konunun altı çizilmektedir: Küresel ve yerel kültürlere dair kendimize özgü, sadece kendimizi bağlayan fikirlerimizi ve anlayış şekillerimizi, ne kadar gerekli, ne kadar zorunlu görünürlerse görünsünler, ölümsüzleştirmekten ve tek bir hakikatmiş gibi görmekten uzak durmalıyız.

Johannes A. Van der Ven “Eğitimde Çok Kültürlülük: Tanınma Siyaseti” başlıklı makalesinde eğitimin amaçlarından birisinin öğrencilerin toplumun kültürüne veya kültürlerine katılımını sağlamak olduğunu ifade etmektedir. Ancak, yazar, Batı toplumunun modernleşme süreci, dinin ve kilisenin toplumdaki etkisi ve azınlık gruplarının topluma olan sosyal katılımı konularında paradoksal ve muğlak bir tutum sergilediğini belirtmektedir. Tanınma siyasetinin kimliğin korunmasına dair bir hakkı ifade ettiği ve eşitlik ilkesi uyarınca, azınlık gruplara mensup öğrencileri insani saygınlıkları temelinde hem birey hem de ayrımcılık karşıtı ilkesi uyarınca kültürel bir grubun üyeleri olarak tanınmayı hak etmesini savunmaktadır. Ven’e göre kültürlerin tanınması, kendine özgü kültürel özelliklere işaret eden ayırt edici özellik ilkesine dayanmaktadır. Makalede, eğitim açısından bu tür bir tanınma siyasetinin sonuçları tartışılmaktadır. Yazar, liberalizm ve toplumculuk tartışması çerçevesinde, eğitim savsaklığı ile beyin yıkama ve manipülasyon

arasındaki ikilemden sakınan iletişime dayalı bir tasarım geliştirilmesini önermektedir. Bu iletişime dayanan yaklaşımın, liberalizm ve toplumcu eğitim yaklaşımları arasında orta bir yol olup, hem kültürel hem de dini alan içinde uygulanabileceği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, Hıristiyan toplumunda tanınma siyaseti politikalarının uygulanabilirliği tartışılmaktadır. Üç kritere göre confessional (geleneksel), çok dinli ve dinlerarası din eğitimi modelleri ve özellikleri açıklanmaktadır. Daha sonra ise günümüzde Batı Hıristiyan kültür ikliminde bu modellerden hangisinin uygulanabilir olduğu tartışılmaktadır. Sonuç olarak yazar, günümüz seküler ve çoğulcu toplumlarında uygulanma imkanı oldukça zor olan geleneksel confessional yaklaşım yerine, günün şartlarına göre uyarlanmış ancak dini özellikleri de göz önüne alan dinlerarası din eğitimi önermektedir.

T. Modood ve S. May, İngiltere bağlamında eğitimde çokkültürlülük politikalarını İkinci Dünya Savaşı sonrası tarihi perspektifi ve değişimi de göz önüne alarak tartışmaktadır. Çokkültürlülük konuları tartışılırken ırk karşıtlığıyla ilgili hazırlanan ve etkinliği olan raporlara referans yapılmakta ve bunların eğitim üzerindeki yansımaları üzerinde durulmaktadır. Çokkültürlülük olgusunun diğer birçok Batı ülkesinde olduğu gibi İngiltere’de de 1960’lardan itibaren Hindistan, Pakistan ve Bangladeş’ten gelen göçmen nüfusun çoğalması etkisiyle ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Makalede, eğitimde ırk-karşıtlığı söylemi çokkültürlülük konusunu eleştirmesine ve söylemlerinin aşırı iyimser bir tutum olduğu belirtmesine rağmen bu ikisini sürekli birbirinin karşıtı olarak görmenin yanlış olduğu belirtilmekte ve yazarlar çokkültürlülük lehinde bir yaklaşımı benimsemektedir. Bu tartışmaların her iki tarafın zayıf yönlerinin ortaya konması ile sonuçlandığı ve Kuzey Amerika tecrübesinde olduğu gibi ilginç ve yaratıcı sentezlerin ortaya çıkabileceği vurgulanmaktadır. Ayrıca çokkültürlü eğitim politikalarının İngiltere’de azınlıklar da dahil olmak üzere büyük çoğunluk tarafından olumlu karşılandığı ve etnik

azınlıkların çocuklarının eğitimine öncelik verilmesi konusunun farkına varılmasında etkin olduğu söylenmektedir. Anlaşılması biraz gayreti gerektiren makalede eğitimde çokkültürlülük politikalarının Müslümanlar açısından ne anlama geldiğine de yer verilmektedir. Örneğin, seküler bir çokkültürlülük düşüncesiyle hazırlanan ve devlet tarafından desteklenen Swann raporu İslami okul ya da öğretilerin verildiği bir eğitim kurumunu ısrarla reddetmektedir. Bunu daha iyi anlayabilmek için İngiltere’de eğitim sistemi içerisinde Kilise Okullarının payının % 20’nin üzerinde olduğunun bilinmesi gerekir. Yazarlar, pek çok çokkültürlülük taraftarının ise Müslüman okulların açılmasına olumlu yaklaşmaktadırlar. Ancak çokkültürlülük taraftarları Müslüman muhafazakarlığının ve bazen de din ve toplumsal cinsiyet arasındaki bazı fundamentalist duruşları desteklediklerini düşündükleri için kimi tereddütlerinin de olduğu bilinmektedir.

Dini çoğulculuk düşüncesinde öncü isim olan John Hick “Teolojide Kopernik Devrimi” başlıklı yazısında “dini çoğulculuk” temasının temel argümanını ortaya koymakta ve çoğulculuğa benzer diğer yaklaşımlarla karşılaştırmaktadır. Geleneksel olarak Hıristiyanlığın başından beri kendini yaşam ve kurtuluş yolu olarak gördüğü tesbitinden sonra Hick şu soruyu sormaktadır: Bizler Hıristiyan yolunun tek yol olduğunu ve bundan hareketle de kurtuluşun bunun dışında bir yolda olmadığını mı kabul edeceğiz; yoksa insanlığın diğer büyük dinlerini de yaşam ve kurtuluş yolları olarak kabul edebilir miyiz? Bu soruyla ilintili olarak Hıristiyanlığa göre bütün insanlığın kurtuluşunu isteyen sevgi tanrısı sadece küçük bir azınlığın gerçekte kurtuluşa sahip olabileceği bu tür bir kurtuluş yolunu düzenler mi?

Yazar, bundan sonra Hıristiyan kilisesi’nin kurtuluş sadece Hıristiyanlar için midir sorusuna aradıkları çıkış yollarını özetlemektedir. “Kurtuluş için kiliseye fiili bağlılık olmasa da kalbi bağlılık da yeterlidir” veya “biz böyle diyoruz ama Tanrı nasıl karşılık

vereceğine kendisi karar verecek” şeklinde çözüm önerilerinin ortaya konulduğu belirtilmektedir. Hick, Batlamyuscu astronomi anlayışının dünyayı merkeze alan teorisini ile benzerlik kurarak kurtuluş konusundaki temel dogmaları “Batlamyuscu teoloji” olarak adlandırmakta ve bu temel dogmayı esas almaya devam ederek yeni yorumlar getiren teoloji anlayışını da Batlamyuscu teolojiye ilave edilen yörüngeler olduğunu iddia etmektedir. Yazar, 2. Vatikan Konsili’nin diğer dünya dinlerine bakış açısını da Batlamyuscu teolojiye yeni yörünge ilave etmek olduğunu ifade etmektedir. Dini çoğulculuk modeli olarak Kopernik devrimi yapılmasının gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Hick’in teolojide Kopernik devrimi olarak adlandırdığı yaklaşımını şöyle özetleyebiliriz: “Günümüz astronomisindeki Kopernik devrimi, insanların evren ve ondaki yerlerini anlamaları şeklinde bir dönüşümden meydana gelmiştir. Bu aynı zamanda, dönen evrenin merkezi konumunda yerin bulunduğu dogmasından güneşin merkezi konumda olduğu, yer de dâhil, tüm gezegenlerin onun etrafında döndüğü gerçeğine varan bir dogmaya ilişkin bir değişimi de içermektedir. Teolojide de gerekli olan Kopernik devrimi, benzer şekilde inançlar evreni algımızdaki radikal dönüşümü ve kendi dinimizin onun içindeki yerini içermektedir. O, Hıristiyanlığı merkeze alan dogmadan, Tanrı’yı merkeze alıp, bizimki de dâhil, tüm beşer dinlerinin ona hizmet etmesi ve onun etrafında dönmesi gerektiği gerçeğine ilişkin bir değişimi de kapsamaktadır.”

Son zamanlarda din eğitimi ve çoğulculuk konusundaki yazıları ile ön planda olan Geir Skeie “Çoğulluk Kavramı ve Din Eğitimi Açısından Anlamı” başlıklı makalesinde konuyla ilgili yaklaşımları toplu olarak bir arada değerlendirmekte ve çoğulluğun, her zaman için eğitimin merkezi unsurlarından biri olduğunu söylemektedir. Ancak bugün sınıf ortamındaki çoğulluğun, bireysel veya psikolojik farklılıklara ek olarak kültürel farklılıklar bazında da anlaşıldığının altı çizilmektedir. Bu makale, çoğulluk ve çoğulculuğun bağlama göre nasıl farklı şekillerde anlaşıldığını ve kullanıldığını göstermektedir.

Sosyo-kültürel çoğulluğu merkeze alarak bunun, naturalist, rasyonalist ve romantik çoğulluk yaklaşımları olmak üzere farklı şekillerde yorumlanabileceği ele alınmaktadır. Tarihi bir perspektiften bakıldığında çoğulluğun boyutlarının, birbirine zıt unsurları bir arada bulunduran bir yapı arz ettiği öne sürülmektedir. Buna göre, bir yanda kuvvetli ve zayıf yönleriyle “geleneksel” çoğulluk, diğer yanda kuvvetli ve zayıf yönleriyle “modern” çoğulluk vardır. Din eğitimi sahasına gelince, bu sahada çoğullukla ilgili tartışmaların bu yaklaşım ve boyutları dikkate almak suretiyle çözümlenebileceği, din eğitimi faaliyetlerinin de bu bağlamda, içeriğe değil amaçlara odaklanmakla geliştirilebileceği öne sürülmektedir. Çoğulluğu, gençlerin günlük yaşamda sosyo-kültürel çevresinin bir parçası olarak ele almanın önemi vurgulanmaktadır. Gençlerin, gerek din eğitiminin amaçları içerisinden öncelikli olanın belirlenmesi, gerekse bunların öğretimi için metot seçimi sürecine katılması önerilmektedir. Yazar, eğitimin amacının gençleri çoğullukla tanıştırmamanın bir aracı olmaması gerektiği, gençlerin zaten geleneksel ve modern çoğulluğa dair deneyimlerinin olduğunu ifade etmektedir. Çoğulluğun ancak, öğrenimin hem içeriği hem de işleyişinin bir parçası kılındığında tam olarak takdir edilmiş olacağı görüşü savunulmaktadır.

“Çokkültürlü Bir Toplumda Din Eğitimi” konulu makalede Almanya’nın tanınmış din eğitimcilerinde Hans-Georg Ziebertz, sırasıyla Francois Lyotard, Jürgen Habermas ve Charles Taylor’ın eserlerinde bulunan üç tür ‘çoğulculuk’ (pluralism) kavramını ele almaktadır. Yazar bu kavramları karşılaştırıp, yorumlamakta ve çokkültürlü bir toplumda din eğitimi için ne gibi anlamlar ifade ettiğini tartışmaktadır. Aslında tartışılan çoğulculuk yaklaşımlarının Almanya bağlamında uygulanabilirliği konusudur. Yazar, çoğulculuğa bir çeşit bağımsız değişken olarak görülmesine ve din eğitimi Hristiyan olmanın bile istenmeyen bir durum olduğu ve objektif temsile zorlayan çoğulculuk anlayışını eleştirmektedir. Çokkültürlü toplumun çok formlu bir toplum olduğunu ifade

etmektedir. Makalede, yukarıda belirtilen üç düşünürün çoğulculuk teorileri din eğitimi açısından değerlendirildikten sonra Almanya bağlamında daha uygulanabilir olduğu öngörülen Taylor’ın ‘karşılaşma süreci’ esas alınarak din eğitimi için üç strateji önerilmektedir. Bu stratejiler; yeni diyalog teolojileri benimsemek, bunun sunduğu diyalog potansiyelini öğrencilerin yaşamlarında etkin bir biçimde ortaya koymak ve Hristiyanlığın ele alınışında göreceliği sağlayan bir kendini-tenkik işini de buna dâhil etmektir. Günümüzde Almanya’da baskın gelenek olarak Hristiyan kültürünün bir neticesi olarak okullarda din eğitiminde Katolik ve Protestan din eğitiminin mevcut olduğu ve bunun çok dinli bir din eğitimine dönüşmesinin öncelikli bir gündem maddesi olmadığı da belirtilmektedir.

Çeviri edisyon kitabın son bölümünü Rudolf Englert tarafından kaleme alınan ve çoğulcu bir din pedagojisinin sınırlarını Almanya çerçevesinde değerlendiren “Çoğullaşabilir Bir Din Pedagojisi Modeli: Dini Çoğulculuğun Sınırları” başlıklı yazısı oluşturmaktadır. Günümüzde çoğulculuğun din ve din eğitimi farklı tezahürlerinin olduğu ve Almanya bağlamında tarihsel ve günümüz özelliklerini de göz önüne alarak ne çeşit çoğulculuk türlerinin bulunduğu pek çok alt kategoriye ayrılarak tahlil edilmektedir. Makalede bir empirik gerçeklik olarak dini çoğulculuk alt kategorilere ayrılarak incelenmektedir. Hristiyanlık içerisindeki farklılıklar, Hristiyanlıkla ateizm arasındaki farklılıklar ve Hristiyanlıkla Hristiyanlık dışındaki dünya dinleri arasındaki farklılıklar konumsal farklılıklar kategorisinde değerlendirilmektedir. İstisnai tip, bireyselleştirilmiş tip ve seküler tip olarak tanımlanan üç ayrı dindarlık tipi dini çoğulculuk çerçevesinde üslupsal farklar olarak ele alınmaktadır. Bu ve diğer farklılıklar din pedagojisi açısından analiz edilmektedir.

Yazara göre temelde birçok varyasyon, kendisine hep aynı temel soruyu sormaktadır: Din pedagojisi, kendisini yüksek oranda dini çoğulluk olarak tanımlayan, “Hristiyanlık sonrası”, “post modern” bir bağlamda, geleneksel güvenilirliğin kırıldığı ve kendisini

sürekliliğe dayandıran kimliklerin çoğu kez oldukça eğilmez olarak gösterdikleri durumda, dini öğrenim süreçlerini nasıl belirleyebilir? Bu bölümde de din eğitimi perpektifinden bu soruya verilebilecek muhtemel cevaplar sıralanmakta ve değerlendirmelerde bulunmaktadır. Oldukça uzun sayılabilecek bu bölümün, din eğitimi ve çoğulculuk ilişkisinde hangi değişkenler gözönüne alınarak değerlendirme yapılabileceği konusunda oldukça faydalı ve didaktik olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Eğitim, kültür ve din eğitimi alanlarında çokkültürlülükle ilgili çeviri edisyon bu kitabın oluşmasındaki destekleri dolayısıyla Değerler Eğitimi Merkezi Müdürü Ahmet Şişman Bey'e, çevrilecek metinlerin belirlenmesinden kitap olarak hazırlanmasına kadar olan süreçteki katkıları nedeniyle Z. Şeyma Arslan'a ve çeviriyi gerçekleştirenlere canı gönülden teşekkür ederim. Kitabın çokkültürlülük ve çoğulculuk konusu ile ilgilenenlere faydalı olması dileğiyle...

Mayıs 2006, Sakarya